

การสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในหนังสือแบบเรียน
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

Interpretation of Cultural Heritage in Social Studies,
Religions and Culture Textbooks at Upper Secondary

เจลิมพร จันทร์ทอง*

*หลักสูตรการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

*Corresponding author. E-mail : ss@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษานโยบาย กลวิธีการสื่อความหมายของเนื้อหาการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในหนังสือแบบเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และความเห็นของผู้เรียนว่าได้รับความรู้หรือเข้าใจนโยบายต่างๆ หรือไม่อย่างไร อีกประการหนึ่งเพื่อการเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมต่อไป โดยใช้วิธีวิจัยทั้งปริมาณและคุณภาพ เน้นการลงภาคสนามสัมภาษณ์ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 300 คน หลากหลายสถาบัน ผลการวิจัยพบว่า สำนักพิมพ์ที่เป็นที่นิยมต่างๆ ต่างพัฒนาแบบเรียนของตนให้ตรงตามมาตรฐานและตัวชี้วัดตามที่กระทรวงศึกษาธิการต้องการ แต่กระนั้นบางสำนักพิมพ์ได้เตรียมเนื้อหาได้ครบ บางสำนักพิมพ์ก็ยังขาดอยู่บ้าง หากมองในมุมด้านประเด็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ผู้เรียนส่วนใหญ่ตอบไปในทางเดียวกันว่าด้านเนื้อหาการใช้ภาษาและภาพประกอบนั้นสำนักพิมพ์ต่างๆ พยายามทำออกมาได้ดี แต่ตัวผู้เรียนเองก็มีทัศนคติว่าการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอาจจะเกิดเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งในขณะที่อ่านแต่ก็ลบเลือนไปเนื่องจากผู้เรียนต้องเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งนักเรียนให้ข้อเสนอแนะว่าต้องการให้สำนักพิมพ์ต่างๆ พยายามทำไปในแนวทางเดียวกันเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

ใช้ภาพประกอบที่ดูแปลกตาและในมุมมองอื่นๆ มีกิจกรรมที่ผ่อนคลายแต่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจและตระหนักในวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การสื่อความหมาย นโยบายการศึกษา มรดกวัฒนธรรม หนังสือแบบเรียน

Abstract

The objectives of the study were to analyze the cultural-educational policies and interpretation methodology about Cultural Heritage Preservation in the Learning Area of Social Study, Religion and Culture at Upper Secondary Levels (Mathayomsuksa 4 to Mathayomsuksa 6) and also to promote the guideline for improving the interpretation of the content in its textbooks. This used mixed methodologies: Qualitative and Quantitative researches through textbooks and interview 300 learners from Mathayomsuksa 4 to Mathayomsuksa 6 variously. The findings indicated that the famous publishes tried to develop their textbooks following Ministry of Education's standards and indicators but some publishes reached all its items and another might not. If it focused in Cultural Heritage Preservation, most of the learners said all of contents, language and pictures are concerned but their attitude in Cultural Heritage Preservation might be in a moment during their readings and after that they forgot them because they were preparing for entrance to university. Learners gave some guidelines that the publishes must make the contents in the same way because they would not be confuse and used various pictures in textbook for making them more interesting and inserted more entertain activities that supported more in understanding and being aware of culture.

Keywords: Interpretation, Cultural Heritage, Educational Policy, Textbook

บทนำ

การศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันนั้นได้วางรากฐานให้ทันต่อการพัฒนาของโลก การรับรู้เรื่องราวและการตระหนักถึงความเป็นพลโลกเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียน จะปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามรดกวัฒนธรรมเป็นการบ่งบอกถึงการมีอารยธรรมอันเป็นทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (มรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญา) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็นำเป็นกลไกหนึ่งในการนำความรู้สู่ผู้เรียน ความท้าทายทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้นโดยมีองค์ประกอบของการพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันและมีอาวุธอันคือ ทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงและเห็นชัดเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายที่จะให้การศึกษที่สร้างและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 อีกทั้งความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและการเตรียมตัวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยตามที่คุณเรียนมุ่งหวัง

การศึกษานี้จึงเป็นการเน้นการสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ยึดนโยบายการศึกษาและแนวคิดทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ซึ่งดูที่ปลายทางจากผู้เรียนเป็นหลักว่าเขาได้รับตามจุดนโยบายหรือไม่และมีความเข้าใจมากน้อยเพียงไร ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหนังสือแบบเรียนให้ตอบโจทย์มากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้เน้นการศึกษานโยบาย กลวิธีการสื่อความหมายของเนื้อหาการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในหนังสือแบบเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และความเห็นของผู้เรียนว่าได้รับความรู้หรือเข้าใจนโยบายต่างๆ หรือไม่อย่างไร อีกประการหนึ่งเพื่อการเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้ เป็นการศึกษานโยบายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ปรากฏเห็นได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงนโยบายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ระดับประเทศ -----> ระดับองค์กร			
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	แผนการศึกษา ฉบับปรับปรุง (พุทธศักราช 2552 – 2559)	พระราชบัญญัติการ ศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553	หลักสูตรแกนกลางการ ศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
มาตราที่ 80 ข้อ 6	วัตถุประสงค์ที่ 2 (2.2)	หมวดที่ 1, 4, 5 และ 9	กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
รัฐต้องดำเนินการตาม แนวนโยบายดังกล่าว โดยส่งเสริมสนับสนุน ความรู้รักสามัคคีและ การเรียนรู้ ปลุกจิต สำนึก และเผยแพร่ ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดี งามและภูมิปัญญาต่าง ถิ่น	ส่งเสริมสนับสนุนเครือ ข่ายภูมิปัญญาและการ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา เป็นวิถี ชีวิตอย่างมีคุณภาพ และตลอดชีวิต	หน้าที่ของรัฐและ กระทรวง คือ ส่งเสริม และกำกับดูแลให้การ ศึกษาส่งเสริม และ ประสานงานการ ศาสนา ศิลปะ และ วัฒนธรรม การจัดการศึกษาจะ ต้องเน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการ เรียนรู้ที่ปลูกฝังและส่งเสริม ศิลปะ วัฒนธรรม ของชาติ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นและภูมิปัญญา ไทย	ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติ ตนตามหน้าที่ของการ เป็นพลเมืองที่ดี มีค่านิยมที่ดีงามและธำรง รักษาประเพณีและ วัฒนธรรมไทย ดำรง ชีวิตอยู่ร่วมกันใน สังคมไทยและสังคม โลกอย่างสันติสุข ส 4.3 เข้าใจความเป็น มาของชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความ รัก ความภูมิใจ และ ธำรงความเป็นไทย

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า กลไกของนโยบายนั้นจะเริ่มจากระดับประเทศแล้วนำไปสู่ระดับองค์กร อย่างไรก็ตามจุดเน้นในนโยบายนั้น คือ การส่งเสริมและสนับสนุนด้านวัฒนธรรม กระนั้นยังไม่ชี้ชัดให้เห็นจนกว่าจะเป็นนโยบายระดับกระทรวงและสถานศึกษาจะเห็นชัดเจนมากขึ้นในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

สาระ/มาตรฐาน	ตัวชี้วัด/เนื้อหาสาระการเรียนรู้แกนกลาง
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข	ตัวชี้วัดที่ 5 วิเคราะห์ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล • ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรม • ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ • การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย • ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมสากล • แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยวิธีเลือกรับวัฒนธรรมสากล
ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย	ตัวชี้วัดที่ 5 วางแผนกำหนดแนวทางและการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย • สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย • วิถีชีวิตของคนไทยสมัยต่างๆ • การสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทย • แนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

จากตารางที่ 2 นำไปวิเคราะห์ในเบื้องต้น ผู้วิจัยขอสรุปนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเด็นของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

- 1) แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
- 2) แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 นั้นเป็นนวัตกรรมที่เกิดจาก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้

ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ทั่วโลก จนกระทั่ง ได้ข้อสรุปแนวทางการจัดการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 โดยคณะกรรมการนิทานาชาติ ว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประเด็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมปรากฏอยู่ใน ทักษะนี้ ในความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) และความรู้ด้านการเป็นพลเมือง (Civic Literacy) แต่กระนั้นก็เป็นนโยบายกว้างๆ ยังไม่ลงลึกชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ ของแต่ละโรงเรียนและครูผู้สอนที่จะสร้างความตระหนักการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมต่อไป

การสื่อความหมาย เป็นกิจกรรม (Tinden, 1997: 9) หรือกระบวนการสื่อสาร (Black, 2001: 124) ที่ทำให้ผู้รับสารได้เกิดความรู้ความเข้าใจ (ICOMOS, 2007: 3) เกิดความเพลิดเพลิน และมีความตระหนักอปรกับมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรม ส่วนสื่อในการจัดการเรียนการสอนมีหลากหลาย เช่น แบบเรียน แบบฝึกหัด สื่อโสตทัศน์ เป็นต้น แต่สิ่งที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่ หนังสือแบบเรียนและหนังสือ แบบฝึกหัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปทบทวน ฝึกหัด ในเวลาตัวเองว่างได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมไว้ 2 กระบวนการ ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูล และศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.1 พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2543 แผนแม่บทการศึกษา 2552 - 2559 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21

1.2 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.3 กลวิธีการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม

1.4 ปรัชญาวัฒนธรรมอื่น ๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ส่วนใหญ่เป็นการเก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการสุ่ม นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 200 คน จากบริเวณสยาม แหล่งที่มีที่เรียนพิเศษมากมาย

และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนในสถาบันเรียนพิเศษต่างๆ จำนวน 100 คน ในประเด็นความเข้าใจในการสื่อความหมายเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และความพึงพอใจในหนังสือแบบเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ และวิเคราะห์ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

การศึกษากลวิธีการสื่อความหมายนั้น ในเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ของการสื่อความหมายของหนังสือแบบเรียนจำแนกตามทฤษฎีของ Light (1994) ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของการสื่อความหมายของหนังสือแบบเรียน

จากภาพที่ 1 สรุปเป็นตารางที่ 3 ได้ดังนี้

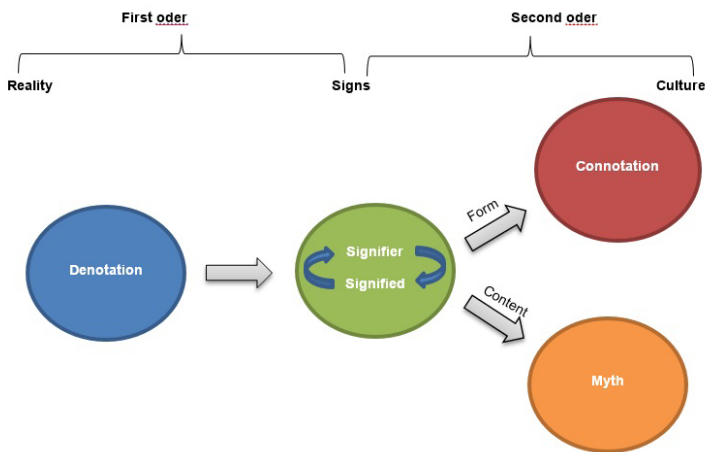
ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของการสื่อความหมายของหนังสือแบบเรียน

ผู้สื่อความหมาย	การสื่อความหมาย	ผู้รับรู้การสื่อความหมาย
หนังสือแบบเรียน	ข้อความ ภาพประกอบ ความรู้	ผู้เรียน

จากตารางที่ 3 นี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการสื่อความหมายของหนังสือแบบเรียน โดยหนังสือแบบเรียนจะเป็นผู้สื่อความหมาย ส่วนการสื่อความหมายนั้น เป็น

ข้อความ ได้แก่ การเขียนข้อความของผู้แต่งหนังสือแบบเรียน สีลาและทักษะในการใช้ภาษาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย ภาพประกอบเป็นภาพที่ช่วยเล่าเรื่องราวให้เห็นเด่นชัดมากขึ้น ความรู้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนอ่านแล้วเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหา รวมถึงการสื่อความหมายการสร้างภาพตระหนักในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ประการสุดท้ายผู้รับรู้สื่อความหมาย ได้แก่ ผู้เรียน กล่าวคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การสื่อความหมายนั้นต้องมีกระบวนการสร้างความหมาย ซึ่ง Roland Barthes (อรรถรณ ปิลันธ์โอวาท, 2542: 10) กล่าวว่า มี 3 ขั้นตอน ดังภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพแสดงกระบวนการสร้างความหมาย

จากภาพที่ 2 นั้นทำให้ทราบว่า การสื่อความหมายในหนังสือแบบเรียนนั้น มีกระบวนการการสร้างความหมาย โดย Denotation เป็นการสร้างความหมายโดยตรง อันเป็นสิ่งที่ เป็นสากลที่ทุกๆ คนทราบและเข้าใจไปในทางเดียวกัน และเป็นสภาวะวิสัยอันที่กล่าวมาโดยตรงไม่มีการประเมินค่าใดๆ ปราศจากความลำเอียง Signifier คือ ตัวกำหนดความหมาย Signified คือ ตัวคตินามธรรม ในส่วนนี้ความหมายและตัวนามธรรมไปด้วยกันอาจจะเกิดจากตัวสื่อหรือความคิดก่อนก็ได้ จากนั้นหากผ่านกระบวนการรูปแบบ (Form) จะนำไปสู่การตีความหมายของสังคม หากผ่านด้านภาษา/เนื้อหาจะนำไปสู่มายาคติ นำไปสู่การสร้างตำนานเรื่องเล่า การแยกเป็นส่วนๆ จะพบว่า มี 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกคือส่วนที่เห็นจริง ๆ กลายเป็นสัญลักษณ์จากนั้นกลายเป็นส่วนที่ 2 คือ ส่วนของกลายเป็นวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ภาคสนามนั้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ พบว่า กลุ่มนักเรียนทั่วไป ที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หากเปรียบเทียบความรู้ในบทเรียนนั้นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะมีความรู้มากกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 4 อีกประการหนึ่งการจัดเนื้อหาของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกันเนื่องจากแต่ละโรงเรียนนั้นจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนของแต่ละสถานศึกษาต่างกัน อย่างไรก็ตามมาตรฐานและตัวชี้วัดก็ครบถ้วนตามที่หลักสูตรแกนกลางฯ ได้ระบุไว้ จากเหตุนี้ทำให้หนังสือแบบเรียนของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกันซึ่งบางโรงเรียนอาจจะทำเอกสารประกอบการเรียนเองหรือทำควบคู่ไปพร้อมๆ กับหนังสือเรียนหรือทำแบบฝึกหัดประกอบการเรียนเป็นต้น หนังสือแบบเรียนที่เป็นที่นิยมใช้ในโรงเรียนของนักเรียนที่สัมภาษณ์นั้นจากตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายชื่อผู้แต่งและแบบเรียน

สำนักพิมพ์	สาระที่ 2	ชื่อผู้แต่ง	4	ชื่อผู้แต่ง
บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด	หนังสือพิมพ์ วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6	1. ศ.ดร.กรมทองธรรมชาติ 2. รศ.ดร.ดำรงดี ฐานดี 3. รศ.ดำรง ชรรमारักษ์	ประวัติศาสตร์ไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6	1. รศ.ณรงค์ ห่วงทิศ 2. รศ.วุฒิชัย มูลศิลป์
สำนักพิมพ์ บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชา (พว.) จำกัด		อาจารย์ถนอม เสียวไพโรจน์		1. ศศ.ชมพูนุช เคารักษ์, 2. ศศ.ดร.วงเดือน นาราจักร 3. อ.มิตรชัย กุลแสงเจริญ
บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด		อาจารย์ณัฏฐ์ ท่องอยู่		ศศ.ดร.จีระ นุชเปี่ยม
องค์การค้ำของสำนัก กรรมการ สกสค.		สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ		สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

จากตารางที่ 4 ทำให้เห็นว่าหนังสือแบบเรียนจากสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ที่โรงเรียนต่างๆ ใช้ในการสอน โดยสรุปได้จากหนังสือแบบเรียน 2 วิชา ผู้วิจัยจึงนำไปวิเคราะห์แบบเรียนได้ดังนี้

(1) หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมสรุปได้ดังนี้

1. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 สำนักพิมพ์ อจท.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึง

มรดกทางวัฒนธรรม, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และชนชาติ และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบที่อ้างถึงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีการบูรณาการความเป็นองค์รวม ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และไม่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

2. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 สำนักพิมพ์ พว.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และชนชาติ และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบที่มีการบูรณาการความเป็นองค์รวม ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน, ไม่มีการบูรณาการความเป็นองค์รวม ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและไม่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

3. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 สำนักพิมพ์ แม็ค

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และชนชาติ

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน และมีการประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

4. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 สำนักพิมพ์ สกสค.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน, ไม่มีการบูรณาการความเป็นองค์รวม ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และไม่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

(2) หนังสือแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมสรุปได้ดังนี้

1. หนังสือแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ อจท.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม, มีแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

2. หนังสือแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ พว.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม, มีแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ และเคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

3. หนังสือแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ แม็ค

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เกิดความรู้ และตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ, เคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด และมีการบูรณาการความเป็น

องค์รวมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

- ไม่มีเนื้อหา และการใช้ภาษา แต่มีภาพประกอบในหลักเกณฑ์ของอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

4. หนังสือแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ สกสค.

- มีเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบอันทำให้เคารพต่อหลักการพื้นฐานของการเป็นของแท้ที่พยายามรักษาความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุดและที่มีประเด็นสำหรับให้นักเรียนหาความรู้ต่อยอดต่อไป

- ไม่มีภาพประกอบ ที่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม, การอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน หรืออ้างอิงบุคคลชัดเจน, มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระดับกว้างกับบริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม และธรรมชาติ และการบูรณาการความเป็นองค์รวม ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้รับความรู้

ส่วนการสัมภาษณ์ของนักเรียนจากภาคสนามพบว่า

1. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 และประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ อจท. สรุปผลการตระหนักในการสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ดังนี้

ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาและภาพประกอบ: การเข้าใจการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี ความเพลิดเพลินในการอ่านอยู่ในระดับปานกลาง ความตระหนักในมรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

2. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 และประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ พว. เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่สื่อความหมายมากที่สุด ภาพประกอบเป็นภาพต่างๆ ไป ที่นักเรียนนำเสนอว่าเห็นจนเคยชิน แต่ก็สื่อความหมายได้ดี

ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาและภาพประกอบ: การเข้าใจการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี ความเพลิดเพลินในการอ่านอยู่ในระดับน้อย ความตระหนักในมรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

3. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 และประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ แม็ค

ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาและภาพประกอบ: การเข้าใจการอนุรักษ์มรดก

วัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ความเพลิดเพลินในการอ่านอยู่ในระดับน้อย ความตระหนักในมรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

4. หนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 และประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ สกสค.

ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาและภาพประกอบ: การเข้าใจการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ความเพลิดเพลินในการอ่านอยู่ในระดับน้อย ความตระหนักในมรดกวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

การอภิปรายผล

จากการศึกษานั้นทำให้ทราบว่า การสร้างความตระหนักถึงการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมในหนังสือแบบเรียนนั้น เริ่มนโยบายระดับประเทศสู่ นโยบายระดับ องค์กร (Top-Down) ซึ่งในหน่วยของการผลิตสื่อ ได้แก่ สำนักพิมพ์ต่างๆ ได้จัดจ้าง ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในการเขียนและออกแบบบทเรียนให้ตรงกับมาตรฐานและตัวชี้ วัดตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้อย่างไรก็ตามการตีความและความเชี่ยวชาญของ ผู้เขียนนั้นมีผลอย่างมากในการแบ่งหัวข้อในการเขียน รวมไปถึงภาพประกอบต่างๆ ตาม แต่ละท่านที่มี ในด้านการสอนที่โรงเรียนมีนักเรียนที่ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าโรงเรียนบาง โรงเรียนได้ทำเอกสารเพื่ออ่านเพิ่มเติมในบางเนื้อหาที่ครูคิดว่าไม่เพียงพอต่อการเตรียม ตัวทดสอบทางการศึกษาในระดับชาติขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Education Test: O-NET) หรือ โอนีต โดยสทศ. หรือ สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การ มหาชน) ชื่อภาษาอังกฤษ National Institute of Educational Testing Service (Public Organization) ชื่อย่อ “NIETS” นั้นเป็นการที่ทำให้นักเรียนละจุดความตระหนักออกเพราะ ต้องเตรียมตัวเพื่อสอบให้ได้คะแนนดีและนำไปใช้กับการสอบเข้ามหาวิทยาลัย อีกทั้งการ สอบวิชาสังคมศึกษาของ 9 วิชาสามัญเช่นกัน ดังนั้นนักเรียนต่างพูดว่าความตระหนักใน การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นค่อนข้างยากเพราะนักเรียนยังติดอยู่ในการต้อง ท่องจำเพื่อเตรียมตัวสอบดังกล่าวข้างต้น กิจกรรมทางศาสนาและเทศกาลต่างๆ ของ โรงเรียนเป็นตัวกระตุ้นนักเรียนได้ดีแต่มีนักเรียนไม่น้อยคิดเพียงว่าเป็นเพียงวันหยุดที่ ได้หยุดเรียนโดยที่ไม่ทราบว่าวันที่หยุดนั้นหรือเทศกาลต่างๆ นั้นสำคัญต่อการอนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรมอย่างไร

ด้านหนังสือแบบเรียนนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสำนักพิมพ์ต่างๆ เขียน ข้อมูลคล้ายๆ กัน เพียงแต่ลีลาการเขียนที่นำอ่านและภาษาที่เข้าใจง่าย จะทำให้นักเรียน

เข้าใจได้ง่ายขึ้น ภาพประกอบก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเข้าถึงสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอได้ดี ควรจะต้องเป็นภาพสีและเป็นภาพแปลกใหม่ที่สะดุดตา ในมุมมองใหม่ๆ ส่วนด้านเนื้อหาให้นักเรียนอยากให้มีการยกตัวอย่างมากขึ้น และอยากให้อ่านๆ สำนักพิมพ์เขียนไปในแนวทางเดียวกันเพราะนักเรียนบางคนอ่านหนังสือหลายสำนักพิมพ์ให้ความเห็นว่านักเขียนแต่ละท่านนั้นบางข้อความเขียนขัดแย้งกัน หรือแยกประเภทแตกต่างกันทำให้นักเรียนสับสนว่าสุดท้ายจะเชื่อสำนักพิมพ์ใด และจะจำสำนักพิมพ์ใดเพื่อไปสอบเข้ามหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช**

2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมพลศึกษา และคณะ. (2552). **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต**

ในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

กรมวิชาการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข**

เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ

พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.

คณะกรรมการวิชาการระหว่างประเทศของอิโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำ

เสนอ (ICIP). “**กฎบัตรอิโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอ**

แห่งมรดกวัฒนธรรม”. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2557. เข้าถึงจาก

www.icomosthai.org%2Fcharters2Fenname%2520Charter%2520_Thai.pdf&ei=2ZUqU7PPM6S3 iQevmlGADg&usg=AFQjCNEFnHmENJrbuOk8gJG4Rgfo4t--GA.

คณะกรรมการนิเทศาภิบาลว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. (2551). **การเรียนรู้:**

ขุมทรัพย์ในตน = learning: the treasure within. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ชมพูนุท นาดีรักษ์ และคณะ. (2552). **ประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนา

คุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.

นางลักษณ์ ทองอยู่. (2552). **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม**

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพฯ: แม็ค.

- ชนิก เลิศชาญฤทธิ. (2554). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2553). **เล่มที่ 1 ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4–6**. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- ณรงค์ พ่วงพิศ และวุฒิชัย มูลศิลป์. (2552). **ประวัติศาสตร์ไทย มัธยมศึกษาปีที่ 4–6**. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- ณัฏฐนัท เลี้ยวไพโรจน์. (2554). **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4–6**. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำลี รักสุทธี. (2553). **คู่มือ การจัดทำสื่อนวัตกรรม และแผนฯ ประกอบสื่อนวัตกรรม**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- อรรณณ ปิลันธน์โอวาท. (2542). **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โอโดโมสไทย. (2551). **การสื่อความหมายในการอนุรักษ์ จากสถาปัตยกรรมสู่มรดกชุมชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- Herbert, D. T., Prentice R. C., and Thomas, C. j. (eds). (1989). **Does Interpretation Help? Heritage Site: Strategies for Marketing and Development**. Aldershot: Avebury.
- Tilden, Freeman. (1977). **Interpreting Our Heritage**. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Tilden, Freeman. (2007). **Interpreting Our Heritage (Fourth edition)**. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Timothy, Dallen J., & Boyd, Stephen W. (2003). **Heritage Tourism**. New York:
Pearson Education.